

NEAPGŪTO DZĪVES TERITORIJU ALKAS

KRITIKU ĪSVIEDOKĻI PAR LATVIJAS NACIONĀLĀ TEĀTRA IZRĀDI
“BASTARDI” MATĪSĀ KAŽAS REŽIJĀ

GUNDEGA SAULĪTE

Teātra kritiķe

Skarbi, patiesi, aizrautīgi

Gundega Saulīte: Šie trīs vārdi, šķiet, vistiešāk izteic izrādes “Bastardi” būtību. Nacionālā teātra Jaunajā zālē Matīss Kaža iestudējis izrādi, kam dialogus sarakstījis kopā ar dzejnieku Kārli Vērdiņu. Tas ir stāsts par skolniekiem, 17 gadus veciem puisiem no skolas ar bagātām tradīcijām un augstiem izglītības mērķiem. Izrāde ir par jaunību, kad 11. klases skolnieks vēl ir pa pusei bērns un pa pusei sāk sevi apzināties par pieaugušu personību ar savām vēlmēm, sapņiem un nodomiem. Četri jaunieši, ko tēlo Matīss Kučinskis, Emīls Ralfs Zagorskis, Rūdolfs Sprukulis un Uldis Siliņš, īsās epizodēs atklāj gan atšķirīgu raksturu metus, gan kopīgo, laikmeta garam atbilstoši kūsājošo dinamiku. Scenogrāfes Kristinas Rezvihas lakoniski nosacītajā vidē jauniešu lomu tēlotāji spēj izpaust gan zēnisko trauksmi, gan tēlu iekšējās kolīzijas, kad kritieniem seko piecelšanās un tālāk sauc vēl neapgūto dzīves teritoriju alkas.

Liktenīgu iespaidu uz jauno cilvēku personībām atstāj sastapšanās ar jauno literatūras skolotāju Vītiņu – Igoru Šelegovski, kurš, runājot par dzejas un vārda mākslas

likumībām, paver pavisam jaunus apvāršņus. Un līdz šim racionāli noskaņotie “labo diplomu” pelnītāji pat sāk sacerēt dzeju. Rodas intereses baudīt dzīves garšu – bohēmu, mīlestības sāpes vai, kā tas notiek, piemēram, ar galveno varoni Niku Pērli – sekot savam, tikai savam aicinājumam, ne stingri pragmatiskā tēva iecerēm. Matīss Kučinskis nospēlē ne vien talanta un dzīves sapņa apzināšanos, bet arī iekšējā sastrēguma traģisku atrisinājumu. Bet Knuts Auzenieks Rūdolfā Sprukuļa atveidā, neglābjami iemīlējies skolasbiedrenē, pārvarot mulsumu, tiek līdz pirmajam skūpstam. Bezvārdu epizode ar Santas Breikšas Dārtu, kad runā tikai šķiltavu liesmiņa, ir tik piepildīta, trausla un skaista, ka tā ir viena no skaistākajām mīlestības ainām, kas piedzīvota daudzu beidzamo sezonu laikā. Interesanti sekot, kā raisās Emīla Ralfa Zagorska biklā Toma Adermaņa saskare ar laikabiedriem, arī Uldis Siliņš Riharda Kamergrauža tēlā ļauj nojaust tēla perspektīvu.

Stingri reglamentētā prāta pozīcijās elementārā taisnprātībā darbojas gan Jura Lisnera Direktors, gan Ulda Anžes Nika tēvs, skolas sponsors. Tas nav labo un ļauno varoņu konflikts, drīzāk iezīmējas paaudžu pretrunas un zināma uzskatu aprobežotība, lieliski, lakoniski nospēlēta.

“Bastardi” ir aizrautīgi izstāstīts stāsts par problēmām, kas aktuālas ne tikai jaunajiem skatītājiem. Nenoliegsim, par izvēles brīvību, attiecībām ar mākslu (nu, kaut vai dzeju), par audzināšanas metodēm domā arī citu paaudžu cilvēki. Šinī gadījumā uzpērk tieši jaunības aizstāvība un ansambļa dinamiskais spēles veids.

BAIBA KALNA

Teātra kritiķe un zinātniece

Par vēlmi tikt sadzirdētam

Baiba Kalna: Matīsa Kažas jaunās izrādes “Bastardi” centrā ir kādas elitāras ģimnāzijas vienpadsmitās klases audzēkņi. Režisora kopīgi ar Kārli Vērdiņu un Igoru Šelegovski veidotās dramaturģijas pamatā ņemti personiski vērojumi, pieredzes stāsti un motīvi no Pītera Vīra filmas “Miruso dzejnieku biedrība” (1989), kas adaptēti mūsdienu realitātē. Iestudējuma veidotāji fokusējas uz jaunu cilvēku pieaugšanas stāstu ar iekšējo pretrunu kūleņiem, cerībām, ilūzijām, svaidsīšanos starp pašu vēlmēm un vecāku, sabiedrības, ko personificē ģimnāzijas vadība, “pareizās dzīves” normām, kuras paredz iestāšanos prestižās ārzemju augstskolās un spožu karjeru nākotnē. Paralēli jauniešu identitātes meklējumiem izrādē akcentēta mākslas loma personības veidošanā, kas šeit nepārprotami asociējas ar iekšējo brīvību, patiesām emocijām, sekošanu savām domām un idejām – arī tad, ja tās nesakrīt ar vairākuma viedokli. Režisors veiksmīgi izmanto kinematogrāfiskos izteiksmes līdzekļus, ar gaismas un skaņas palīdzību montēdams epizodes – kadrus, kurus atdala īsas pauzes, kad gaismas nodziest un atkal iedegas, atklājot nākamo ainu. Tādējādi tiek panākts dinamisks, pulsējošs izrādes ritms, kuru uztur arī Reiņa Indāna skaņu dizains. Skatuvi scenogrāfe un kostīmu māksliniece Kristina Rezviha organizējusi kā improvizētu klasi, kurā sākotnēji viss šķiet salikts pa plauktiņiem, bet izrādes gaitā, aktieriem enerģiski pārbīdot kubus, kā protestējot pret ģimnāzijā iedibinātajām dogmām, sākotnējā kārtība tiek izjaukta.

Iestudējumā līdzās pieredzējušiem māksliniekiem ar iedvesmu darbojas jaunie aktieri. Stāsta centrā izvirzās Matīsa Kučinska atveidotais Niks. Aktieris šosezon sevi pamanāmi jau parādījis Uģa lomā "Induļa un Ārijas" iestudējumā. "Bastardos" viņš emocionāli un ekspresīvi atklāj Nika iekšējo pasauli – vēlmi runāt un tikt sadzirdētam, ilgas pēc uzmanības un sapratnes, garīgo maksimālismu. Pārliecinošs ir Ulda Siliņa spēlētais Nika klasesbiedrs Rihards, kurš šķietami vairāk tendēts sekot apkārt valdošajām normām un priekšrakstiem. Emīls Ralfs Zagorskis saistoši iezīmē Toma pārvēršanos no kautrīga introverta savas domas paust gatavā jaunietī. Savukārt ar Rūdolfa Sprukuļa spēlēto Knutu uzvedumā ienāk mīlestības tēma – puīša aizkustinošajās jūtās pret Santas Breikšas Dārtu. Kā katalizators skolā iedibinātajai kārtībai kalpo literatūras skolotāja Vītiņa ierašanās, kas izgaismo konfliktu starp individuālo brīvību un ierobežojošiem sociāliem postulātiem. Vītiņa lomā izteismīgu tēlu veido Igors Šelegovskis, – skolotājs uzsver mākslas nozīmi un domāšanas brīvību, aicina ieklausīties sevī un būt uzticīgiem saviem ideāliem. Pamazām iegūstot autoritāti skolēnu vidū, viņš kļūst par Nika garīgo mentoru. Šelegovska un Kučinska saspēle iezīmē arī šādu sakāpināti personisku attiecību potenciālo bīstamību, kad skolotāja ietekmei var izrādīties neprognozējamās sekas. Nobeiguma traģiskā pavērsiena sagatavošanai gan izrādes gaitā, šķiet, nedaudz pietrūkst skatuviskā laika. Iestudējums balstīts divu pretēju dzīves pozīciju sadursmē. Otru uzskatu nometni ar sekošanu ietekmīgo, vareno un bagāto standartiem, lai tas maksātu vienalga, cik augstu cenu – no sagrautas garīgās veselības līdz kukuļošanai un nodevām korumpētai sistēmai –, iemieso ģimnāzijas direktors, kurš Jura Lisnera atveidā pārstāv principu "kārtībai jābūt", un Nika tēvs, kura raksturā Uldis Anže meistarīgi iekrāso vairākas šķautnes – gan ambiciozitāti un despotiskumu, pret ko protestē Niks,

gan patiesu rūgtumu un pārdzīvojumu par dēlu, jo "tu esi mans puika". Izrādes galvenā mērķauditorija neapšaubāmi ir jaunieši, kuriem viss jāatklāj no jauna un savas izvēles jāizdara pašiem. Šo izvēļu realitātes garša un klātbūtnes efekts ir izrādes pievienotā vērtība.